

Sygn. akt **IC 961/15**

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 listopada 2017 r.

Sąd Okręgowy w Warszawie, I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSO Rafał Wagner
Protokolant:	stażysta Justyna Chojecka

po rozpoznaniu w dniu 9 listopada 2017 r. w Warszawie

na rozprawie sprawy z powództwa **A. B.** przeciwko **Skarbowi Państwa - Dyrektorowi Aresztu Śledczego w O., Dyrektorowi Zakładu Karnego w K., Dyrektorowi Aresztu Śledczego w T., Dyrektorowi Zakładu Karnego we W., Dyrektorowi Aresztu Śledczego W.-B. w W., Dyrektorowi Zakładu Karnego w G.**

o ochronę dóbr osobistych

- I. oddala powództwo;
- II. odstępuje od obciążania powoda kosztami zastępstwa procesowego pozwanego.

Sygn. akt **IC 961/15**

UZASADNIENIE

W pozwie z dnia 18 sierpnia 2015 roku skierowanym przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Dyrektora Aresztu Śledczego w O., Dyrektora Zakładu Karnego w K., Dyrektora Aresztu Śledczego w T., Dyrektora Zakładu Karnego we W., Dyrektora Aresztu Śledczego W.-B. w W. oraz Dyrektora Zakładu w G. powód A. B. domagał się ochrony jego dóbr osobistych poprzez zasądzenie od pozwanego na jego rzecz kwoty 70.000 zł (siedemdziesiąt tysięcy złotych) z odsetkami ustawowymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia za doznane krzywdy, a także zaniechania naruszeń jego dóbr osobistych w postaci godności osobistej dotkniętej wskutek odbywania kary pozbawienia wolności w warunkach niehumanitarnych, nieludzkich, poniżających i niegodnych człowieka (pозew - k. 5-8).

W podstawie faktycznej powództwa powód wskazał, że przebywał jako osadzony kolejno m.in. w Aresztach Śledczych w: O., K., T., W., W.-B. oraz G.. Naruszenia dóbr osobistych powód upatrywał w osadzeniu go w przeludnionych celach w warunkach nieludzkich i poniżających. Powód wskazał, że powierzchnia celi przypadająca na jednego skazanego odbiega od gwarantowanego ustawowo standardu. Prąd w celach był okresowo wyłączany w porze dziennej. Dostęp do ciepłej wody był ograniczony (możliwość korzystania z niej jedynie 3 razy dziennie). W toaletach brak było szafek na przybory kosmetyczne, cele były ciemne, pozbawione dopływu światła dziennego (okna w celach blokowane przez tzw. blendy). Powód wskazał również, że z powodu umieszczenia go w celi dla niepalących (w sytuacji w której on sam palił), był on narażony na ciągły stres i konflikt ze współosadzonymi. Sprzęt kwaterunkowy był stary i zniszczony, powód miał wydawaną brudną i zniszczoną poduszkę do spania, materace były śmierdzące, stare i niezabezpieczone pokrowcami. Pościel zbyt krótka, aby przykryć cały materac (k. 5v. – 8 oraz k. 14-14v.).

W odpowiedzi na pozew wniesionej w dniu 26 lipca 2016 roku pozwany Skarb Państwa wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego Skarbu Państwa kosztów postępowania według norm przepisanych. W motywach swojego stanowiska procesowego pozwany zaprzeczył twierdzeniom powoda zawartym w pozwie i w całości je zakwestionował (odpowiedź na pozew - k. 103-107).

Sąd Okręgowy ustalił, co następuje:

Powód A. B. w okresie od 9 stycznia 2014 r. do 16 czerwca 2016 r. był osadzony kolejno m.in. w: Areszcie Śledczym w O. (od 9 stycznia 2014 r. do 22 października 2014 r.), Zakładzie Karnym w K. (od 24 października 2014 r. do 18 listopada 2014 r.; od 4 grudnia 2014 r. do 16 grudnia 2014 r.; od 20 stycznia 2015 r. do 3 marca 2015 r. oraz od 31 marca 2015 r. do 7 czerwca 2016 r.), Areszcie Śledczym w T. (od 18 listopada 2014 r. do 2 grudnia 2014 r.), Zakładzie Karnym we W. (od 8 stycznia 2015 r. do 14 stycznia 2015 r.), Areszcie Śledczym W.-B. (od 14 stycznia 2015 r. do 20 stycznia 2015 r. oraz od 7 czerwca 2016 r. do 16 czerwca 2016 r.) oraz w Zakładzie Karnym w G. (od 3 marca 2015 do 31 marca 2015) (okoliczność niesporna; dowód: informacja o pobytach i orzeczeniach - k. 122-129).

W trakcie pobytu w Areszcie Śledczym w O. powód przebywał w celach nr: (...) (pow. 25,43 m⁽²⁾ - 8 osobowa), (...) (pow. 15,75 m⁽²⁾ - 5 osobowa), (...) (pow. 7,49 m⁽²⁾ - 2 osobowa), (...) (pow. 16,08 m⁽²⁾ - 5 osobowa), (...) (pow. 24,92 m⁽²⁾ - 8 osobowa), (...) (pow. 17,04 m⁽²⁾ - 7 osobowa), 216 (pow. 16,98 m⁽²⁾ - 5 osobowa), (...) (pow. 18,02 m⁽²⁾ - 6 osobowa), (...) (pow. 18,15 m⁽²⁾ - 6 osobowa), (...) (pow. 7,82 m⁽²⁾ - 2 osobowa), (...) (pow. 6,77 m⁽²⁾ - 2 osobowa), (...) (pow. 18,04 m⁽²⁾ - 6 osobowa) oraz (...) (pow. 18,10 m⁽²⁾ - 6 osobowa), które to cele (poza całą nr (...)) nie były przeludnione. Każda cela w Areszcie Śledczym w O. posiada własny przewód wentylacyjny oraz otwierane i uchylne okno. Pomiary dokonywane w ww. areszcie śledczym nie wskazują na jakiegokolwiek niedobory dopływu powietrza. Natężenie oświetlenia cel mieszkalnych jest odpowiednie. Cele mieszkalne są wyposażone w dwa rodzaje lamp jarzeniowych z osłonami i bez osłon. W przypadku zniszczenia osłon są one na bieżąco naprawiane. Obydwa rodzaje lamp zapewniają odpowiednią iluminację. Ilość sprzętu kwaterunkowego jest dostosowana do liczby osadzonych w danej celi mieszkalnej. Wszystkie cele mieszkalne w areszcie posiadają odizolowane pomieszczenie z węzłem sanitarnym, którego ściany i podłogi wykonano z materiałów łatwozmywalnych. Kąciki sanitarne posiadają dostęp do ciepłej i zimnej wody. W okresie pobytu powoda A. B. w jednostce Aresztu Śledczego w O. cele były i są wyposażone zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2014 r. w sprawie warunków bytowych w zakładach karnych i aresztach śledczych. Podczas pobytu w Areszcie Śledczym w O. powód A. B. zachowywał się poprawnie. Był czterokrotnie nagradzany regulaminowo, nie był karany dyscyplinarnie. Jedyne negatywne zdarzenie z udziałem osadzonego miało miejsce 14 lutego 2014 r., kiedy to po poinformowaniu go o konieczności przemieszczenia do innej celi mieszkalnej stwierdził, że przestaje palić wyroby tytoniowe. W związku z powyższym zaistniała konieczność zorganizowania innego pomieszczenia, co było związane z dużymi problemami. Chwilę potem osadzony stwierdził, że zmienia zdanie. Pomijając powyżej opisane zdarzenie powód przestrzegał regulaminu i właściwie zachowywał się wobec przełożonych. Ponadto, w czasie pobytu w ww. areszcie śledczym, powód nie zgłaszał żadnych skarg na warunki bytowe lub traktowanie go przez funkcjonariuszy Służby Więziennej (dowód: notatka służbowa - k. 130; sprawozdanie z wizytacji - k. 131-131v.; notatka służbowa - k. 132-133; protokół kontroli - k. 134-135 oraz k.137-139; wyniki pomiarów oświetlenia w celach - k. 142-144; charakterystyka osadzonego - k. 146; pismo z Aresztu Śledczego W.-B. - k. 148v.; przeglądarka zmian rozmieszczenia - k. 149-156).

W trakcie pobytu w Zakładzie Karnym w K. powód A. B. przebywał kolejno w celach nr: (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...) które to pomieszczenia nie były przeludnione. Powód był każdorazowo rozmieszczany zgodnie z jego deklaracją dotyczącą używania bądź nie używania wyrobów tytoniowych. Cele, w których przebywał powód posiadały odpowiedni sprzęt kwaterunkowy zapewniający osadzonemu osobne miejsce do spania, odpowiednie warunki higieny, dostateczny dopływ powietrza i odpowiednią do pory roku temperaturę. Co prawda stan okien drewnianych w celach ww. zakładu karnego nie był właściwy, jednakże w celu ich uszczelnienia osadzonemu wydawane były ścinki koców. Okna w Zakładzie Karnym w K. nie posiadają żadnych przesłon (tzw. blend). Światło uliczne, które wpada do cel mieszkalnych powoduje, że w celi panuje półmrok, który pozwala skazanemu na swobodne korzystanie z

kącika sanitarnego niezabudowanego do pełnej wysokości. Z uwagi na niemożność przekroczenia mocy "zamówionej" z zakładu energetycznego, w przeszłości miały miejsce okresowe przerwy w dostawie prądu (dwa razy dziennie na ok. 1 godzinę). Skazani mieli jednak świadomość o której wyłączany jest prąd, toteż mogli swobodnie przygotować sobie gorący napój. W trakcie codziennych wizytacji cel mieszkalnych jak i podczas indywidualnych rozmów osadzony nie zgłaszał uwag dotyczących rozmieszczenia. Ponadto osadzony nie zgłaszał uwag i skarg dotyczących warunków odbywania kary. Nie zgłaszał też problemów dotyczących funkcjonowania w gronie innych współosadzonych (dowód: pismo Zakładu Karnego w K. - k. 165-167; informacja o pobytach - k. 168-169; wyjaśnienie do pozwu osadzonego A. B. - k. 170; wyjaśnienie do pozwu skazanego B. A. dotyczącego przeludnienia celi, traktowania przez funkcjonariuszy oraz warunków odbywania kary - k. 171; wyjaśnienie do pozwu skazanego A. B. - k. 172-177 oraz k. 185; protokoły nr (...) oraz protokół nr (...) - k. 178-184; zeznania świadka K. S. (1) - k. 307v.; zeznania świadka K. Z. - k. 320-321).

W okresie od 18 listopada 2014 do dnia 2 grudnia 2014 r. powód był osadzony w Areszcie Śledczym w T., gdzie przebywał kolejno w celach 204, 207, 111, 411 oraz 112 (przeглядarka historii rozmieszczenie – k. 150).

Podczas odbywania kary pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym we W. powód przebywał w celi nr (...), która to cela posiadała odpowiedni metraż jeżeli chodzi o minimalną powierzchnię przeznaczoną dla jednego osadzonego. Od dnia 6 grudnia 2009 r. w Zakładzie Karnym we W. nie wystąpiło zjawisko przeludnienia. Cela nr (...) była wyposażona w podstawowy sprzęt kwaterunkowy, tj. w łóżko dla każdego osadzonego i odpowiednią do liczby przebywających w celi osób ilość stołów, szafek i taboretów. W przypadkach w których dochodziło do uszkodzeń sprzętu przez osadzonych bądź do naturalnej utraty ich wartości, służba kwaterunkowa dokonywała niezbędnych napraw i uzupełnienia poszczególnych przedmiotów lub wymiany składników wyposażenia niezwłocznie po zgłoszeniu albo stwierdzeniu nieprawidłowości podczas kontroli i wizytacji cel. Pomieszczenie zajmowane przez powoda miało zapewnione oświetlenie dzienne (nieblokowane przez tzw. blendy) oraz oświetlenie światłem sztucznym, odpowiadające potrzebom użytkowym (w tym umożliwiające czytanie i wykonywanie pracy) na całej powierzchni celi. W celi w której przebywał powód znajdowała się toaleta oraz umywalka z dostępem do bieżącej, Nielimitowanej zimnej wody. Powód miał prawo użytkować, za zezwoleniem Dyrektora Zakładu Karnego, prywatne urządzenia do podgrzewania wody. Z ciepłej kąpieli osadzeni mężczyźni korzystali co najmniej raz w tygodniu. Toaletę w pomieszczeniu nr 233 oddzielono od części celi przeznaczonej na pobyt stałą trwałą zabudową wykonaną z płyt drewnopodobnych montowanych na stalowej konstrukcji, wyprowadzoną na wysokość ok. 160 cm. Podczas pobytu w Zakładzie Karnym we W. powód nie składał żadnych skarg dotyczących warunków bytowych (dowód: pismo z Zakładu Karnego we W. - k. 108-110; zeznania świadka A. Ś. - k. 273-276).

W czasie pobytu w Areszcie Śledczym W.-B. powód przebywał kolejno w celach nr: (...) oraz (...), spełniających wymóg powierzchni przypadłej na jednego osadzonego (tj. co najmniej 3 m⁽²⁾). A. B. miał również prawo do co najmniej godzinnego spaceru w ciągu doby. Węzły sanitarne wszystkich cel posiadały dostęp do zimnej wody bieżącej. Osadzony miał możliwość zagotowania (podgrzania) wody celem wykorzystania jej do swoich potrzeb przy użyciu czajnika elektrycznego. Dwa razy w tygodniu osadzony miał możliwość skorzystania z łaźni. Trzy razy w ciągu tygodnia udostępniana była także osadzonym ciepła woda (do 60 min) w celi mieszkalnej. Cele mieszkalne w których przebywał powód wyposażone były w sprzęt kwaterunkowy zgodnie z normami Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2014 r. w sprawie warunków bytowych w zakładach karnych i aresztach śledczych. Powód miał zapewnione osobne miejsce do spania, właściwe warunki higieny, dostateczny dopływ powietrza, odpowiednią do pory roku temperaturę oraz oświetlenie odpowiednie do czytania i wykonywania pracy. Okna w celach były przeszklone i uszczelnione. Powstające czasowo miejscowe zawilgocenia były powodowane przez samych osadzonych, którzy dokonując w celach kąpieli oraz gotując posiłki przyczyniali się do nadmiernej wilgoci w pomieszczeniach. Kąciki sanitarne były w sposób trwały oddzielone od pozostałej części cel. Wejścia do ww. kącików wyposażone były w nieprzezroczyste zasłony z tworzywa sztucznego, co zapewniało nieskrępowane korzystanie z urządzeń sanitarnych. W ww. areszcie śledczym wprowadzono do odwołania program racjonalnego wykorzystania energii elektrycznej, który polega m.in. na czasowym wstrzymaniu dopływu energii elektrycznej do obwodów gniazd zasilających w celach mieszkalnych w ciągu dnia (z wyjątkiem sobót, niedziel oraz dni świątecznych). Podczas pobytu w ww. areszcie

śledczym powód nie zgłaszał skarg dotyczących warunków bytowych (dowód: pismo Aresztu Śledczego W.-B. - k. 147-148v.; przeglądarka zmian rozmieszczenia - k. 149-156).

Podczas pobytu w Zakładzie Karnym w G. powód był osadzony w celi nr (...), spełniającej konieczne warunki zaludnienia (tj. powierzchni przypadającej na jednego mieszkańca). Stan techniczny ścian, sufitów, podłóg oraz stan sanitarny ww. celi był dobry, na odpowiednim poziomie. Kącik sanitarny był murowany i zamykany drzwiami, zapewniając intymność osób w nim przebywających. Zabezpieczenia techniczno-ochronne w postaci przesłon okiennych umieszczonych w otworach okiennych zamontowane były w celi nr (...) zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 października 2003 r. w sprawie sposobu ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej. Przesłony zamontowane były po zewnętrznej stronie okien w celu uniemożliwienia nawiązywania niedozwolonych kontaktów z innymi osadzonymi lub osobami postronnymi. Materiał użyty do budowy przesłon, rodzaj konstrukcji oraz sposób montażu umożliwiał swobodny dostęp światła dziennego i świeżego powietrza do celi mieszkalnej. W Zakładzie Karnym w G. do cel mieszkalnych nie była dostarczana ciepła woda użytkowa, natomiast osadzonym mężczyznom zapewniało się dostęp do ciepłej wody poprzez ciepłą kąpiel przeprowadzaną raz w tygodniu w łaźniach jednostki. Cella nr (...) była wyposażona w cztery łóżka i dwa stoły, odpowiednio do stanu liczbowego osadzonych przebywających w tej celi mieszkalnej. Jakość sprzętu kwaterekowego znajdującego się na wyposażeniu cel mieszkalnych była na poziomie dobrym, a jego ilość w poszczególnych celach mieszkalnych była odpowiednia do liczby osadzonych i pozwalała na zaspokojenie podstawowych potrzeb w zakresie warunków bytowych. Powód nie zgłaszał żadnych skarg dotyczących warunków bytowych panujących w ww. zakładzie karnym (dowód: notatka służbowa - k. 157-157v.; normy wyposażenia i sprzętu kwaterekowego cel i innych pomieszczeń służących do obsługi osób osadzonych - k. 158-159; pismo technika oddziału kwatermistrzowskiego - k. 160; informacja dotycząca skazanego - k. 161).

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie dowodów z dokumentów zgromadzonych w aktach sprawy, a także na podstawie dowodów z zeznań świadków A. Ś., K. S. (1) oraz K. Z.. Dowodom z dokumentów Sąd przydał moc dowodową i walor wiarygodności.

Jako wiarygodne Sąd ocenił zeznania świadków A. Ś., K. S. (1) oraz K. Z. w zakresie, w jakim potwierdzili oni warunki bytowe i sanitarne w Zakładzie Karnym we W. oraz w Zakładzie Karnym w K., wyposażenie cel, w których przebywał powód, a także ich powierzchnię w przeliczeniu na jednego osadzonego. Natomiast warstwa ocenna zeznań świadków nie mogła stanowić podstawy ustaleń stanu faktycznego sprawy, ponieważ rolą świadka w procesie cywilnym jest jedynie podawanie informacji o faktach, nie zaś dokonywanie ocen.

Depozycjom powoda Sąd przydał walor wiarygodności jedynie częściowo. Sąd odmówił powodowi dania wiary w części zeznań dotyczącej przeludnienia w celach (poza pobytem w celi nr (...) w Areszcie Śledczym w O.), w których był osadzony, ponieważ przeczą temu fakty wynikające z dokumentów załączonych do akt sprawy jak również z zeznań świadków A. Ś., K. S. (2) oraz K. Z.. Podobnie ocenić należało twierdzenia powoda, jakoby w ww. jednostkach penitencjarnych brak było dostępu do ciepłej wody w celach. Sąd nie dał również wiary twierdzeniom powoda, który wskazywał, że z powodu umieszczenia go w celi dla niepalących (w sytuacji w której on sam palił), był on narażony na ciągły stres i konflikt ze współosadzonymi. Jak wynika bowiem niezaprzeczalnie z dokumentów załączonych do akt przedmiotowej sprawy, powód wielokrotnie zmieniał zdanie w tej kwestii, chcąc uzyskać dla siebie określone korzyści.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Powód A. B. dochodził w niniejszym procesie ochrony jego dóbr osobistych poprzez zasądzenie od pozwanego na jego rzecz kwoty 70.000 zł (siedemdziesiąt tysięcy złotych), a także zaniechania naruszeń jego dóbr osobistych w postaci godności osobistej dotkniętej skutkiem odbywania kary pozbawienia wolności w warunkach niehumanitarnych, niehumanitarnych, poniżających i niegodnych człowieka.

Dobra osobiste człowieka pozostają pod ochroną Konstytucji RP, w której zawarte są przepisy dotyczące bezpośrednio dóbr osobistych. Wśród przepisów o wolnościach, prawach i obowiązkach człowieka, ustawodawca w art. 30 stanowi, że przyrodzona i niezbywalna godność człowieka jest nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem

władz publicznych. Zgodnie z treścią art. 23 k.c. dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach. W myśl art. 24 k.c. ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny. Stosownie do treści § 2 przywołanego przepisu, jeżeli skutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa, poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych. W myśl art. 448 k.c. w razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia. Przepis art. 445 § 3 k.c. stosuje się.

Obowiązek poszanowania i ochrony godności ludzkiej powinien być realizowany przez władze publiczne przede wszystkim tam, gdzie Państwo działa w ramach imperium, realizując swoje zadania represyjne, których wykonanie nie może prowadzić do większego ograniczenia praw człowieka i jego godności, niż to wynika z zadań ochronnych i celu zastosowanego środka.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 25 kwietnia 1989 roku (I CR 143/89, OSPiKA 1990, nr 9, poz. 330) wyjaśnił, że godność osobista jest tą sferą osobowości, która konkretyzuje się w poczuciu własnej wartości człowieka i oczekiwaniu szacunku ze strony innych ludzi. Poczucie to, stanowiące istotny element psychiki człowieka, kształtowane jest przez okoliczności zewnętrzne. Zapewnienie przez Państwo godziwych warunków odbywania kary pozbawienia wolności jest jednym z podstawowych wymagań demokratycznego państwa prawnego, znajdującym wyraz w normach prawa międzynarodowego. Wynika to wprost z art. 10 ust. 1 ratyfikowanego przez Polskę Międzynarodowego Paktu Praw Osobistych i Publicznych z dnia 19 grudnia 1966 roku (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167 i 169) i z art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 grudnia 1950 roku stanowiących, że każda osoba pozbawiona wolności będzie traktowana w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka. Należy tu podkreślić, że przywołane akty prawne nie normują szczegółowo warunków bytowych, w jakich skazani winni odbywać karę pozbawienia wolności pozostawiając ich kształtowanie ustawodawstwu krajowemu, sądom zaś i trybunałom (w tym międzynarodowym) ocenę, czy, normy te są zgodne ze standardami państwa i społeczeństwa demokratycznego.

W ocenie Sądu zarówno godność człowieka jak i jego dobre imię mieszczą się w pojęciu czci. Nie są to odrębne dobra osobiste (podobnie Jacek Wierciński w: „Niemajątkowa ochrona czci”, Wydawnictwo Kodeks sp. z o. o., Warszawa 2002, str. 57-58). W polskim prawie cywilnym przyjmuje się, że cześć stanowi moralną wartość, z której jednostka zdaje sobie sprawę (szacunek dla siebie) i której poszanowania ma prawo (moralne) wymagać od innych. Powszechny jest pogląd, że cześć człowieka przejawia się w dwóch aspektach: zewnętrznej i wewnętrznej. Cześć zewnętrzna to zasłużone dobre imię, dobra sława, opinia, jaką mają inni ludzie o wartości danego człowieka, jego obraz w oczach osób trzecich; dobre imię człowieka jest pojęciem obejmującym wszystkie dziedziny jego życia osobistego, zawodowego i społecznego. Cześć wewnętrzna nazywana godnością osobistą, to wyobrażenie jednostki o własnej wartości, które konkretyzuje się w poczuciu i przekonaniu o własnej wartości człowieka i oczekiwaniu szacunku ze strony innych ludzi. To poczucie jest zmienne i daje się kształtować. Dlatego mogą być różne miary poczucia własnej wartości i naruszenia jego godności (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 1989 roku, I CR 143/89, OSP 1990/9/330).

Roszczenia związane z ochroną czci aktualizują się w chwili zagrożenia lub naruszenia prawa konkretnej osoby, której dotyczy określone działanie.

Przed przystąpieniem do oceny żądania powoda zasądzenia zadośćuczynienia z tytułu naruszenia dóbr osobistych powoda w postaci godności osobistej przywołać należy przepisy prawne regulujące problematykę warunków

odbywania kary pozbawienia wolności. Jest to niezbędne w celu ustalenia, czy zachowanie Państwa wobec powoda miało swe oparcie w prawie, czy też było bezprawne.

Niezaprzeczalnie pozbawienie powoda wolności było działaniem prawnym, bo znajdowało oparcie w wyrokach skazujących. Powód nie zarzucał zresztą naruszenia jego wolności przez Państwo.

Wobec tego, iż powód uczynił podstawą faktyczną powództwa okres po zmianie dokonanej ustawą z dnia 9 października 2009 roku (Dz. U. nr 190, poz. 1475) o zmianie kodeksu karnego wykonawczego, to zgodnie z nowym brzmieniem art. 110 § 2 zdanie pierwsze k.k.w. powierzchnia w celi mieszkalnej, przypadająca na skazanego, wynosi nie mniej niż 3 m². Wobec ustalenia na podstawie dowodów z dokumentów załączonych do akt niniejszej sprawy oraz na podstawie dowodów z zeznań świadków A. Ś., K. S. (1) oraz K. Z., że cele, w których powód był osadzony w trakcie pobytu w Areszcie Śledczym w O., Zakładzie Karnym w K., Areszcie Śledczym w T., Zakładzie Karnym we W., Areszcie Śledczym W.-B. oraz w Zakładzie Karnym w G. nie były przeludnione (poza okresem od 13 maja 2014 r. do dnia 16 maja 2014 r. kiedy to powód przebywał w celi nr (...)Aresztu Śledczego w O.). Sam fakt pozostawiania przez powoda w przeludnionej celi przez okres 4 dni nie stanowił jednakże, w ocenie Sądu, wystarczającej podstawy do zasądzenia na rzecz powoda odpowiedniej kwoty tytułem zadośćuczynienia. W pozostałym okresie powód był każdorazowo osadzony w celach z zachowaniem norm powierzchni określonych w przywołanym przepisie art. 110 § 2 zdanie pierwsze k.k.w.

Zgodnie z art. 110 § 2 zdanie drugie k.k.w. cele wyposaża się w odpowiedni sprzęt kwaterunkowy zapewniający skazanemu osobne miejsce do spania, odpowiednie warunki higieny, dostateczny dopływ powietrza i odpowiednią do pory roku temperaturę, według norm określonych dla pomieszczeń mieszkalnych, a także oświetlenie odpowiednie do czytania i wykonywania pracy.

Art. 102 k.k.w. stanowi, że skazany ma prawo m. in. do odpowiedniego ze względu na zachowanie zdrowia żywienia, odzieży, warunków bytowych, pomieszczeń oraz świadczeń zdrowotnych i odpowiednich warunków higieny, kształcenia i samokształcenia oraz wykonywania twórczości własnej, a za zgodą dyrektora zakładu karnego do wytwarzania i zbywania wykonanych przedmiotów, korzystania z urządzeń i zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych, radia, telewizji, książek i prasy (...).

Art. 116 § 1 k.k.w. stanowi, że skazany ma obowiązek przestrzegania przepisów określających zasady i tryb wykonywania kary, ustalonego w zakładzie karnym porządku oraz wykonywania poleceń przełożonych i innych osób uprawnionych, a w szczególności:

- 1) poprawnego zachowania się,
- 2) przestrzegania higieny osobistej i czystości pomieszczeń, w których przebywa (...).

Zgodnie z treścią § 28 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 roku w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. nr 152, poz. 1493) cela mieszkalna powinna być wyposażona w łóżko dla każdego skazanego, odpowiednią do liczby skazanych ilość stołów, szafek i taboretów oraz środków do utrzymania czystości w celi. Niezbędne urządzenia sanitarne sytuuje się w sposób zapewniający ich niekrępujące użytkowanie, z zastrzeżeniem art. 110 § 3 k.k.w. W myśl § 34 tego rozporządzenia stan sanitarny zakładu karnego, ogrzewanie, oświetlenie i wentylacja pomieszczeń, utrzymywanie czystości przez skazanych, stan i czystość odzieży, bielizny oraz bielizny pościelowej, ilość i jakość posiłków oraz sposób ich przyrządzania i wydawania są kontrolowane przez pracownika służby kwatermistrzowskiej i lekarza lub innego upoważnionego pracownika służby zdrowia zakładu.

Analizując ustalony stan faktyczny przez przyzmat okoliczności niniejszej sprawy oraz zarzutów powoda Sąd doszedł do przekonania, że powód nie udowodnił, że stan cel, w których był osadzony w Areszcie Śledczym w O., Zakładzie Karnym w K., Areszcie Śledczym w T., Zakładzie Karnym we W., Areszcie Śledczym W.-B. oraz w Zakładzie Karnym w G. był zły i nie spełniał wymogów sanitarnych.

W orzecznictwie sądów powszechnych podkreśla się, że o naruszeniu dobra osobistego w postaci uchybienia godności osadzonego w zakładzie karnym nie można mówić w przypadkach pewnych uciążliwości lub niedogodności związanych z samym pobytym w takim zakładzie, polegających na przykład na niższym od oczekiwanego standardzie celi lub urządzeń sanitarnych, dla wielu bowiem ludzi nieodbywających kary pozbawienia wolności warunki mieszkaniowe bywają często równie trudne. Godność skazanego przebywającego w zakładzie karnym nie jest naruszona, jeżeli odpowiada uznanym normom poszanowania człowieczeństwa" (wyrok SA w Krakowie z 10 kwietnia 2013 r., sygn. akt I ACa 224/13, Lex nr 1439083; por. także wyrok SA w Białymstoku z 14 listopada 2012 r., sygn. akt I ACa 539/12, Lex nr 1289355).

Zgodnie z treścią § 30 ust. 1 cytowanego powyżej rozporządzenia skazany jest obowiązany utrzymywać należytą czystość osobistą i dbać o schludny wygląd. W myśl ust. 2 tego przepisu skazanemu, co najmniej raz w miesiącu, umożliwiona jest ostrzyżenie. A zgodnie z ust. 3 skazany korzysta co najmniej raz w tygodniu z ciepłej kąpieli. Skazany zatrudniony przy pracach brudzących korzysta z odpowiednio częstszych kąpieli.

Problemem kąpieli i dostępu do wody skazanych w kontekście prawa do humanitarnego odbywania kary pozbawienia wolności zajmował się Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 31 marca 2015 r. (U 6/14, OTK-A 2015/3/34, Dz.U.2015/498) i stwierdził, że § 30 ust. 3 zdanie pierwsze rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. Nr 152, poz. 1493) oraz § 32 ust. 4 zdanie pierwsze rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz. U. Nr 152, poz. 1494) są zgodne z art. 249 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557, ze zm.) i art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz z art. 4 § 1 i art. 102 pkt 1 ustawy - Kodeks karny wykonawczy i art. 40 w związku z art. 41 ust. 4 Konstytucji.

W ocenie Trybunału Konstytucyjnego – a za nim Sądu - regulaminy organizacyjno-porządkowe wykonywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania winny określać kwestie związane z zachowaniem odpowiedniego porządku na terenie zakładów karnych i aresztów śledczych oraz organizację (reglamentację) pobytu skazanych i tymczasowo aresztowanych, w sposób umożliwiający poszanowanie ich praw oraz realizację ciężących na nich obowiązków. Uregulowanie powyższych kwestii organizacyjno-porządkowych, w szczególności ze względu na liczbę osób pozbawionych wolności oraz wymogi związane z zapewnieniem bezpieczeństwa zarówno innym pozbawionym wolności, jak i personelowi pracującemu w zakładach karnych i aresztach śledczych, istotne jest zwłaszcza w tych obszarach, w których osoby pozbawione wolności mają uprawnienie lub obowiązek korzystania z pomieszczeń poza zamieszkiwaną celą. Ze względu na to, że w zdecydowanej większości zakładów karnych i aresztów śledczych w Polsce urządzenia prysznicowe ulokowane są poza celami mieszkalnymi, określenie częstotliwości dostępu do tych pomieszczeń dla osób pozbawionych wolności, ze względu na konieczność organizacji procesu dostępu do tych pomieszczeń z logistycznego punktu widzenia, przy zapewnieniu bezpieczeństwa innym osobom i poszanowania prawa do prywatności podczas korzystania z kąpieli, mieści się w zakresie spraw organizacyjno-porządkowych.

W opracowanym przez Organizację Narodów Zjednoczonych Standardzie Minimalnych Reguł Traktowania Więźniów wskazano, że każdy więzień powinien mieć możliwość skorzystania z kąpieli, w temperaturze odpowiedniej do klimatu, tak często, jak to jest konieczne dla zachowania ogólnej higieny, ale co najmniej raz w tygodniu w klimacie umiarkowanym (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977, pkt 13). W raportach z wizytacji Podkomitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Okrutnemu, Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu lub Karaniu dla Republiki P. z 7 czerwca 2010 r. oraz dla K.z 28 lutego 2014 r. podkreśla się, że osobom pozbawionym wolności powinien być zapewniony regularny i odpowiedni dostęp do urządzeń prysznicowych, bez określenia jednak częstotliwości kąpieli (por. Report on the visit of the Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment to the Republic of P., 7 czerwca 2010 r., pkt 128f i 269e; Report on the visit of the Subcommittee on Prevention of Torture and Other

Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment to K., 28 lutego 2014 r., pkt 77). W literaturze wskazuje się, że adekwatny dostęp do kąpielii jest szczególnie istotny wówczas, gdy więźniowie przebywają przez długi czas w przeludnionych celach (por. A. Coyle, *A Human Rights Approach to Prison Management. Handbook for prison Staff*, London 2009, s. 43).

W rekomendacji Komitetu Ministrów Rady Europy Rec(2006)2 na temat Europejskich Reguł Więziennych z 11 stycznia 2006 r. wskazano, że każdy więzień powinien mieć możliwość skorzystania z kąpielii, w temperaturze odpowiedniej dla klimatu, jeżeli to możliwe codziennie, ale co najmniej dwa razy w tygodniu (lub częściej, jeżeli to konieczne) w interesie ogólnej higieny (Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules adopted by the Committee of Ministers on 11 January 2006 at the 952nd meeting of the Ministers' Deputies, pkt 19.4). W komentarzu do powyższej rekomendacji podkreślono wymóg zwracania szczególnej uwagi przez personel w zakładach karnych na dostępność więźniów do urządzeń zapewniających higienę oraz aby dostęp do nich nie był im odmawiany (por. *Commentary to Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules*, s. 8).

W standardach Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment; dalej: CPT) wskazano, że łatwy dostęp do urządzeń sanitarnych i utrzymywanie dobrych standardów higieny są niezbędnymi składnikami humanitarnego. Więźniowie powinni mieć adekwatny dostęp do prysznicy, jednak bez precyzowania, na czym ów adekwatny dostęp winien polegać (por. *CPT standards*, 2011, s. 18; podobnie: *2nd General Report on the CPT's activities covering the period 1 January to 31 December 1991*, pkt 49).

CPT wizytował polskie zakłady karne w latach 2004, 2009 i 2013. Z raportu CPT z wizyty w Polsce w 2004 r. z 2 marca 2006 r. wynika, że CPT uzyskał informacje na temat praktyki umożliwiania więźniom skorzystania z ciepłej kąpielii tylko raz w tygodniu, jednak nie zostały sformułowane żadne wytyczne w kierunku poprawy częstotliwości kąpielii, a jedynie powiększenia lub odnowienia pryszniców (por. *Report to the Polish Government on the visit to Poland carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 4 to 15 October 2004*, 2 marca 2006 r., s. 23, 26, 34, 37, 41 i 43). Dopiero w raportach z wizyt w Polsce w 2009 i 2013 r. CPT zachęcał władze polskie do rozważenia zwiększenia częstotliwości kąpielii dla więźniów, stosownie do Europejskich Reguł Więziennych, a zatem co najmniej dwóch kąpielii dla mężczyzn w tygodniu (por. *Report to the Polish Government on the visit to (...) carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (...) from 26 November to 8 December 2009*, 12 lipca 2011 r., s. 43; *Report to the (...) on the visit to (...) carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or P. (CPT) from 5 to 17 June 2013*, 25 czerwca 2014 r., s. 32).

Na podstawie protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w N. dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. 2007 r. Nr 30, poz. 192), Państwa Strony stworzyły krajowe organy wizytujące, zwane krajowym mechanizmem prewencji, w celu zapobiegania torturom i innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu. W Rzeczypospolitej Polskiej zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji (dalej: KMP) powierzono Rzecznikowi.

KMP zwracał uwagę na zgłaszaną przez osoby pozbawione wolności potrzebę zwiększenia częstotliwości kąpielii. Wskazał, że § 30 ust. 3 r.p.w. nie ogranicza liczby kąpielii w tygodniu do jednej, dając możliwość ustalenia większej częstotliwości dyrektorom jednostek penitencjarnych. W związku z tym częstotliwość kąpielii powinna zostać zwiększona (por. raport RPO z działalności w Polsce KMP w roku 2011, s. 49). KMP zajął stanowisko, że dla osiągnięcia celu w postaci zmiany częstotliwości kąpielii osób pozbawionych wolności nie jest potrzebna zmiana przepisów, bowiem obowiązujące regulacje prawne umożliwiają korzystanie z więcej niż jednej kąpielii w tygodniu przez mężczyzn (por. raport RPO z działalności w Polsce KMP w roku 2012, s. 31).

Dokonując oceny zarzutu powoda o zbyt małej liczbie kąpeli oraz braku ciepłej wody w celi warto również odwołać się do orzecznictwa międzynarodowego.

W orzecznictwie ETPC można odnaleźć tezę, że możliwość kąpeli tylko raz w tygodniu, ale w połączeniu z warunkami tejże kąpeli (używanie toalety jako łazienki, brak prysznic i konieczność polewania się wodą z wiaderka), stanowiła warunki higieny nie do zaakceptowania (por. wyrok ETPC z 9 czerwca 2005 r. w sprawie I.I. przeciwko Bułgarii, skarga nr 44082/98, pkt 33 i 73 - wyrok pochodzi z bazy orzeczeń ETPC HUDOC, hudoc.echr.coe.int). Z kolei w innych sprawach ETPC zwrócił uwagę, że możliwość kąpeli raz w tygodniu, w sytuacji znacznego przeludnienia celi, może budzić obawy z punktu widzenia zapewnienia właściwych warunków higieny (por. wyroki ETPC z: 28 marca 2006 r. w sprawie M.przeciwko U., skarga nr 72286/01, pkt 107 i 19 lutego 2013 r. w sprawie Z. przeciwko R., skarga nr 16262/05, pkt 58 - wyroki pochodzą z bazy orzeczeń ETPC HUDOC, hudoc.echr.coe.int). Brak możliwości korzystania z kąpeli w określonej częstotliwości w jednym wypadku był bardzo istotną przesłanką uzasadniającą naruszenie art. 3 Konwencji. Skarżący nie miał możliwości korzystania z kąpeli codziennie, niemniej był on osobą niepełnosprawną - posiadał porażenie kończyn dolnych i tym samym poruszał się na wózku inwalidzkim, zaś dodatkowo cierpiał na poważne problemy ze zwieraczami cewki moczowej i odbytu. W tych okolicznościach brak codziennego dostępu do prysznic był jedną z istotnych przesłanek uznania przez ETPC naruszenia art. 3 Konwencji (por. wyrok ETPC z 12 lutego 2013 r. w sprawie D.G. przeciwko Polsce, skarga nr 45705/07, pkt 6, 44-45, 146-147 i 177 - wyrok pochodzi z bazy orzeczeń ETPC HUDOC, hudoc.echr.coe.int).

W wyroku z 7 maja 2014 r. sprawie S. C. przeciwko R. ETPC nie stwierdził jednak naruszenia art. 3 Konwencji w wypadku skarżącego, który w celi miał bieżący dostęp do zimnej wody, zaś tylko raz na siedem dni miał możliwość korzystania z kąpeli. ETPC zwrócił uwagę, że powyższe warunki higieny, w połączeniu z pozostałymi warunkami pozbawienia wolności, nie wiązały się jeszcze z takim stopniem cierpienia i poniżenia podczas pozbawienia wolności w zakładzie karnym, który uzasadniałby naruszenie art. 3 Konwencji. Co istotne, ETPC orzekł o braku naruszenia art. 3 Konwencji mimo stwierdzenia, że warunki pobytu skarżącego w zakładzie karnym nie spełniały wymagań wynikających ze standardu minimalnych zasad traktowania osób pozbawionych wolności ONZ, Europejskich Reguł Więziennych i rekomendacji CPT (por. wyrok ETPC z 7 maja 2014 r. sprawie S. C. przeciwko R., skarga nr (...), pkt 44-46 - wyrok pochodzi z bazy orzeczeń ETPC HUDOC, hudoc.echr.coe.int).

Nie bez znaczenia jest również okoliczność, że stosownie do art. 110 § 2 k.k.w. cele mieszkalne wyposażone są w sprzęt zapewniający m.in. odpowiednie warunki higieny. W efekcie skazany i tymczasowo aresztowany ma zapewniony w celi mieszkalnej nieograniczony dostęp do wody w tzw. kąciku sanitarnym, który umożliwia zachowanie codziennej higieny osobistej na podstawowym poziomie, chociaż w ograniczonym zakresie (tak w powołanym wyżej wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 31 marca 2015 r. U 6/14, OTK-A 2015/3/34, Dz.U.2015/498).

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że chybiony jest zarzut powoda co do naruszenia jego godności osobistej poprzez niezapewnienie mu odpowiednich warunków higienicznych i dostępu do wody. Podczas pobytu w każdym z ww. zakładów karnych (aresztów śledczych) powód miał dostęp do łaźni raz w tygodniu oraz możliwość korzystania w kąciku sanitarnym w celi z zimnej wody. Ponadto, w każdej z cel w której przebywał powód toaleta była oddzielona od części celi przeznaczonej na pobyt stałą trwałą zabudową (ew. kotarą lub zasłoną). W ocenie Sądu powyższe rozważania upoważniają do stwierdzenia, że zapewnienie powodowi jednej kąpeli w tygodniu w powiązaniu z możliwością dokonywania codziennej higieny w kąciku sanitarnym w celi nie jest bezprawnym zachowaniem Państwa, lecz znajduje swe zakotwiczenie prawne w przywołanym przepisie § 30 ust. 3 zdanie pierwsze rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności. Jednocześnie sądy powszechne uznają, że zapewnienie skazanym możliwości korzystania z ciepłej kąpeli tylko raz w tygodniu nie może być kwalifikowane jako naruszenie odpowiednich wymogów higieny (por. wyrok SA w Białymstoku z 20 grudnia 2013 r., sygn. akt I ACa 617/13, Lex nr 1409093).

Przechodząc do zarzutu powoda polegającego na tym, że z powodu umieszczenia go w celi dla niepalących (w sytuacji w której on sam palił), był on narażony na ciągły stres i konflikt ze współosadzonymi Sąd zważył, że był on całkowicie nietrafiony. Jak wynika ze zgromadzonego na potrzeby niniejszego postępowania materiału dowodowego, powód

wielokrotnie zmieniał swoje oświadczenia odnośnie używania wyrobów tytoniowych celem osiągnięcia korzystnego dla siebie osadzenia (k. 146 oraz k. 149).

Jeżeli zaś chodzi o zarzut powoda dotyczący czasowych przerw w dostawie energii elektrycznej to również nie zasługiwał on na uwzględnienie. Za powszechną praktykę w zakładach karnych przyjmuje się bowiem program racjonalnego wykorzystania energii elektrycznej, który polega m.in. na czasowym wstrzymaniu dopływu energii elektrycznej do obwodów gniazd zasilających w celach mieszkalnych. Warty podkreślenia jest również fakt, iż osadzeni byli każdorazowo informowani o tego typu przerwach w dostawach prądu, w związku z czym powód miał z pewnością wystarczającą ilość czasu, aby skorzystać z energii elektrycznej wówczas kiedy dostęp do niej był nieograniczony.

Kolejny zarzut powoda dotyczył braku światła dziennego w celi, co miało być spowodowane przez fakt zasłonięcia okien przez tzw. blendy (Areszt Śledczy w O., Areszt Śledczy w T. oraz Zakład Karny w G.). Odnosząc się do powyższego należało stwierdzić, że zarzut powoda nie wytrzymał, w ocenie Sądu, jakiegokolwiek próby weryfikacji. Z materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie bezsprzecznie wynika, iż pomieszczenia zajmowane każdorazowo przez powoda miały zapewnione oświetlenie dzienne, a okna znajdujące się w celach nie były blokowane przez żadne przesłony. Ponadto w celach w których przebywał powód było do dyspozycji oświetlenie światłem sztucznym, odpowiadające potrzebom użytkowym osadzonych (w tym umożliwiające czytanie i wykonywanie pracy) na całej powierzchni celi, dostarczane najczęściej z trzech punktów świetlnych.

Przechodząc do zarzutu przeludniania wskazać należy, że Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu orzeczenia z dnia 26 maja 2008 roku (sygn. akt SK 25/07, OTK-A 2008/4/62, Dz. U. RP 2008/96/620) uznał, że ocena stopnia dolegliwości wynikającej z przeludnienia jednostek penitencjarnych, wymagająca analizy ewentualnej kumulacji także innych czynników wpływających na wartościowanie warunków przebywania, ma z natury rzeczy charakter oceny in concreto. Trybunał Konstytucyjny dokonując w tym wyroku oceny zgodności przepisu art. 248 § 1 k.k.w. z Konstytucją szeroko zaprezentował międzynarodowe orzecznictwo, które pojawiło się na tle problemu niehumanitarnego odbywania kary pozbawienia wolności. Wskazał m. in., iż zakaz tortur oraz okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania w kontekście traktowania więźniów został najszerzej poddany analizie przez Europejski Trybunał Praw Człowieka na tle art. 3 Konwencji. Traktowanie niehumanitarne zostało określone jako złe traktowanie, które jest: zamierzone, stosowane nieprzerwanie przez dłuższy czas i spowodowało u ofiary obrażenia ciała albo intensywne cierpienie fizyczne lub psychiczne. ETPC uznał, że samo długotrwałe przebywanie w przepelnionych celach, w warunkach uwłaczających ludzkiej godności, stanowi wystarczającą przesłankę uznania naruszenia art. 3 Konwencji w postaci traktowania poniżającego (zob. wyroki ETPC: z 20 stycznia 2005 r., M. przeciwko R. nr 63378/00, z 9 marca 2006 r., C. przeciwko C. nr 73786/01 oraz z 28 marca 2006 r., M. przeciwko U. nr 72286/01). Jednocześnie w orzecznictwie podkreślano, że cierpienie i poniżenie muszą wykraczać poza nieunikniony ich element związany z daną formą, zgodnego z prawem, traktowania lub karania (zob. wyroki ETPC: z 25 kwietnia 1978 r., T. przeciwko Z. nr 5856/72; G. przeciwko Z. nr 161/1989). Oceniając warunki uwięzienia, Trybunał uwzględniał skumulowany efekt tych warunków, a także specyficzne zarzuty podniesione przez skarżącego (zob. wyrok ETPC z 15 lipca 2002 r., K. przeciwko R. nr 47095/99). Warunki, na które skarżyli się więźniowie przebywający w przeludnionych celach, nie ograniczają się do samego nieprzestrzegania metrażu. W sprawach rozpatrywanych przez ETPC najczęściej zwracano uwagę na: złe warunki sanitarne, niehigieniczność i brak prywatności przy korzystaniu z urządzeń sanitarnych, permanentną niemożliwość zaspokojenia potrzeby snu spowodowaną niewystarczającą liczbą łóżek, jak i nieustannie zapalonym światłem czy panującym hałasem, niedostateczne oświetlenie uniemożliwiające czytanie, złą wentylację cel, szczególnie uciążliwą dla osób niepalących osadzonych z palącymi, warunki prowadzące do rozprzestrzeniania się chorób bądź brak możliwości leczenia.

W polskiej judykaturze stanowisko dotyczące problemu warunków odbywania przez skazanych kary pozbawienia wolności jest niejednolite.

Z jednej strony wskazać należy na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2007 roku (V CSK 431/06, OSNC 2008/1/13), w którym uznano, że przetłoczenie celi połączone z brakiem oddzielenia pomieszczeń sanitarnych

i niezapewnieniu każdemu oddzielnego miejsca do spania, stanowi naruszenie dóbr osobistych – prywatności i godności i może rodzić odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa na podstawie art. 24 i 448 k.c. W wyroku z dnia 18 listopada 2010 roku Sąd Apelacyjny w Poznaniu (I ACa 870/10, LEX nr 756731) stwierdził, że „żadne zasady współzycia społecznego nie mogą usprawiedliwiać wykonywania kary pozbawienia wolności w sposób spreczny z prawem godząc zarazem w dobra osobiste skazanego. Niewątpliwie umieszczenie w celach o powierzchniach mniejszych, niż 3 m² narusza dobro osobiste w postaci godności (art. 23 k.c.)”.

Z drugiej strony w wyroku z dnia 2 października 2007 roku Sąd Najwyższy (II CSK 269/07, OSNC-ZD 2008/3/75) wskazał, iż zapewnienie przez Państwo godziwych warunków odbywania kary pozbawienia wolności jest jednym z podstawowych wymagań demokratycznego państwa prawnego, jednakże osadzenie skazanego w celi w warunkach, w których powierzchnia na jedną osobę wynosiła mniej niż 3 m², przy spełnieniu przesłanek określonych w art. 248 § 1 k.k.w., jest zgodne z prawem. Natomiast w wyroku z dnia 01 lipca 2009 roku Sąd Apelacyjny w Poznaniu (I ACa 433/09, LEX nr 756582) wyraził pogląd, iż „Nie da się przyjąć, aby okresowo pojawiające się w celach zawilgocenie bądź zagrzybienie ścian czy podłóg naruszało, per se, godność osób osadzonych. Osadzeni muszą liczyć się z obiektywną koniecznością podejmowania środków, zmierzających do ograniczenia im możliwości niedozwolonego kontaktowania się ze światem zewnętrznym. Stąd zakładanie na otworach okiennych różnego rodzaju krat, osłon czy tzw. blend nie może być uznane za bezprawne naruszenie ich dóbr osobistych. O naruszeniu dóbr osobistych osób osadzonych nie przesądza jedynie naruszenie przez władze więzienne poszczególnych norm i przepisów regulujących wykonywanie aresztu lub kary pozbawienia wolności. Odbywanie kary pozbawienia wolności z natury rzeczy wiąże się z różnego rodzaju dolegliwościami. Tylko dopiero jednak, gdy przybierają one formy poniżania, dokuczania, znęcania itp., czy też pozbawiania osadzonych podstawowych warunków godziwej egzystencji, możnaby je uznać za bezprawne naruszenie dóbr osobistych w rozumieniu przepisów art. 23 k.c. oraz art. 24 k.c. Do naruszenia godności osobistej, jak stwierdził Sąd Apelacyjny w Warszawie w uzasadnieniu wyroku z dnia 20 stycznia 2010 roku w sprawie VI Aca 612/09 dochodzi w przypadku stosowania tortur, nieludzkiego bądź poniżającego traktowania, braku warunków higieny osobistej, braku dostępu do sanitariatu czy braku własnego łóżka. Złe traktowanie musi przekraczać pewien poziom dolegliwości i upokorzenia. Przeludnienie w celi w połączeniu z zakazem jej opuszczania przez całą dobę bądź w połączeniu z utrudnieniem dostępu do pomocy medycznej czy innymi szykanami dawałoby podstawę do przyjęcia, że traktowanie jest nieludzkie i narusza godność osoby pozbawionej wolności.

W orzecznictwie sądów powszechnych podkreśla się, co już wyżej wskazano, że o naruszeniu dobra osobistego w postaci uchybienia godności osadzonego w zakładzie karnym nie można mówić w przypadkach pewnych uciążliwości lub niedogodności związanych z samym pobytym w takim zakładzie, polegających na przykład na niższym od oczekiwanego standardzie celi lub urządzeń sanitarnych, dla wielu bowiem ludzi nieodbywających kary pozbawienia wolności warunki mieszkaniowe bywają często równie trudne. Godność skazanego przebywającego w zakładzie karnym nie jest naruszona, jeżeli odpowiada uznanym normom poszanowania człowieczeństwa" (wyrok SA w Krakowie z 10 kwietnia 2013 r., sygn. akt I ACa 224/13, Lex nr 1439083; por. także wyrok SA w Białymstoku z 14 listopada 2012 r., sygn. akt I ACa 539/12, Lex nr 1289355).

Jak wynika z przywołanego orzecznictwa sądów polskich stanowisko ich nie jest jednolite w kwestii naruszenia dóbr osobistych skazanych poprzez niezapewnienie właściwych warunków bytowych w czasie odbywania kary pozbawienia wolności. Zdaniem Sądu prawidłowe rozstrzygnięcie sprawy wymaga dokładnej analizy i oceny konkretnych okoliczności danego przypadku. Do oceny zaistnienia naruszenia dóbr osobistych skazanego należy przyjąć miarę obiektywną, a nie subiektywne odczucia powoda, gdyż ugruntowany jest pogląd, w świetle którego przy ocenie, czy doszło do naruszenia dobra osobistego decydujące znaczenie ma nie subiektywne odczucie osoby, jej indywidualne wartości uczuć i stanu psychicznego, ale to, jaką reakcję wywołuje naruszenie w społeczeństwie. Należy więc przyjmować koncepcję obiektywną naruszenia dobra osobistego w kontekście całokształtu okoliczności sprawy. W dalszej kolejności o możliwości uwzględnienia powództwa i zasądzenia zadośćuczynienia decydować też powinna ocena stopnia pokrzywdzenia, którego doznała osoba żądająca ochrony prawnej. Inaczej bowiem należy ocenić stopień i to nawet subiektywnej wrażliwości osoby, która dotychczas nie była poddana takim czynnikom stresogennym jak osadzenie w zakładzie karnym, niż osoby, która odbywała już karę pozbawienia wolności. Należy

brać pod uwagę to, czy poszukujący ochrony prawnej został skazany za przestępstwo nieumyślne, gdyż wówczas należy sądzić, że popełniając przestępstwo nie brał pod uwagę skutków swego zachowania w postaci odbywania kary pozbawienia wolności. W przypadku osoby skazanej za przestępstwo umyślne można przyjąć, że przestępca popełniając czyn zabroniony ma świadomość ewentualnej odpłaty ze strony społeczeństwa w postaci pozbawienia go wolności. Niewątpliwie krzywda jest większa u osoby, która nieumyślnie popełniła przestępstwo, niż u tej, która w sposób świadomy przekroczyła normy prawne i „godziła się” na odpłatę w postaci kary pozbawienia wolności.

Wreszcie, oceniając okoliczności sprawy nie można stracić z pola widzenia faktu, iż zadośćuczynienie zasądzone z tytułu naruszenia dóbr osobistych na podstawie art. 24 w zw. z art. 448 k.c. ma charakter fakultatywny. W orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntowany jest pogląd, zgodnie z którym sąd nie ma obowiązku zasądzenia zadośćuczynienia w każdym przypadku naruszenia dóbr osobistych (por. wyrok SN z dnia 19.04.2006 r. II PK 245/05 OSNP 2007/7-8/101). Podstawowym kryterium decydującym o możliwości zasądzenia zadośćuczynienia winien być m.in. stopień winy naruszydźciela, rodzaj naruszonego dobra oraz poczucie pokrzywdzenia poszkodowanego. W wyroku z dnia 12 grudnia 2002 roku (V CKN 1581/00 OSNC 2004/4/53) Sąd Najwyższy wskazał, iż decyzja o zasądzeniu zadośćuczynienia winna być poprzedzona także zbadaniem nasilenia złej woli naruszydźciela i celowości zastosowania tego środka.

Odnosząc powyższe rozważania do okoliczności ustalonych w tej sprawie Sąd uznał, że powództwo jest niezasadne i nie zasługuje na uwzględnienie.

Poza jednorazowym przypadkiem przekroczenia normy powierzchni przypadającej na jednego więźnia podczas pobytu powoda w Areszcie Śledczym w O. (w dniach od 13 maja 2014 r. do 16 maja 2014 r.), wobec powoda nie doszło do bezprawnego osadzenia go w przeludnionych celach. W ocenie Sądu, ten jednostkowy przypadek nie stanowił jednakowoż podstawy do przyznania powodowi odpowiedniej kwoty tytułem zadośćuczynienia. Jeżeli zaś chodzi o pobyt powoda w pozostałych zakładach karnych i aresztach śledczych to przeludnienia – jak wyżej wskazano – powód nie udowodnił.

W przekonaniu Sądu pozostałe wskazywane przez powoda dolegliwości nie zostały dowiedzione procesowo.

Kącik sanitarny oddzielony murem z trzech stron od reszty celi (ew. drewnianą dyktą czy też kotarą) w ocenie Sądu daje prawo do intymnego załatwiania swych potrzeb fizjologicznych. Z tego powodu Sąd nie uznał, aby doszło do bezprawnego naruszenia godności powoda poprzez niezapewnienie właściwych kameralnych warunków załatwiania potrzeb fizjologicznych w ww. jednostkach penitencjarnych.

Zdaniem Sądu pozostałe wskazane w pozwie niedogodności albo nie miały miejsca, albo nie stanowiły działania bezprawnego. W ocenie Sądu biorąc pod uwagę to, iż z wszystkich twierdzeń powoda ostało się jedynie to o przeludnieniu podczas jego pobytu w Areszcie Śledczym w O., które trwało stosunkowo krótko, bo przez kilka dni i nie było połączone z innymi dolegliwościami – nie było podstaw do zasądzenia zadośćuczynienia na rzecz powoda.

Na czoło argumentów przemawiających przeciwko uznaniu słuszności roszczenia powoda wysuwa się kwestia niewykazania krzywdy przez powoda, która jest warunkiem sine qua non zasądzenia zadośćuczynienia z tytułu naruszenia dóbr osobistych. Niewielkie i krótkotrwałe niezapewnienie właściwych warunków bytowych w celi każe Sądowi przyjąć całkowity brak pokrzywdzenia powoda tym bezprawnym zachowaniem Państwa. Powód nie wykazał, aby skutek tego naruszenia doznał określonej krzywdy, czy uszczerbku na zdrowiu, bądź rozstroju zdrowia, do czego obliguje art. 6 k.c.

Podstawową formą zgłoszenia nieprawidłowości w warunkach odbywania kary pozbawienia wolności jest złożenie skargi. Powód w swoich zeznaniach stwierdził, że składał skargi do wychowawców i na piśmie i ustnie, we wszystkich jednostkach wskazanych w pozwie (k. 358). Jednak nie przedstawił na tę okoliczność żadnych dowodów, a jego zeznania pozostają w sprzeczności z informacjami z zakładów karnych, w których wskazano, że żadnych skarg powód

nie zgłaszał. Brak skarg natomiast potwierdza, że warunki bytowe nie były dla powoda na tyle uciążliwe, aby na bieżąco starał się je poprawić.

Naruszenia dóbr osobistych powoda nie zostały udowodnione, albo oceniono, że zachowania, które wskazano je prowadzące do naruszenia tych dóbr, w istocie były legalne.

Oceniając żądanie powoda zasądzenia od pozwanego zadośćuczynienia przytoczyć należy w tym miejscu ponownie treść przepisu art. 448 k.c., zgodnie z którym w razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia. Sąd Apelacyjny w Poznaniu w wyroku z dnia 11 stycznia 2007 roku (I ACa 833/06, LEX nr 298413) wyraził pogląd, który Sąd w całości podziela, że przepis art. 448 k.c. ma charakter samodzielny i przysługuje obok zastosowania innych środków koniecznych do usunięcia skutków naruszenia dóbr osobistych, o ile inne środki nie wyczerpują uprawnień osoby, której dobro naruszono. Zasądzenie zadośćuczynienia ma zatem charakter fakultatywny i od oceny sądu opartej na analizie okoliczności konkretnej sprawy zależy przyznanie pokrzywdzonemu ochrony w tej formie. W przytoczonym również powyżej orzecznictwie międzynarodowym wskazuje się, że aby uzasadnić naruszenie dóbr osobistych, cierpienie i poniżenie muszą wykraczać poza nieuniknione ich element związany z daną formą, zgodnego z prawem, traktowania lub karania (zob. wyroki ETPC: z 25 kwietnia 1978 r., T. przeciwko Z. nr 5856/72; G. przeciwko Z. nr 161/1989). Przy ocenie, czy i jaka suma jest odpowiednia tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę spowodowaną naruszeniem dóbr osobistych, należy mieć na uwadze rodzaj dobra, które zostało naruszone oraz charakter, stopień nasilenia i czas trwania doznawania przez osobę, której dobro zostało naruszone, ujemnych przeżyć psychicznych spowodowanych naruszeniem (krzywda), płeć skazanego, jego wiek, stan zdrowia. Dla oceny tej nie jest też bez znaczenia stopień winy osoby naruszającej dobra osobiste, cel który zamierzała ona osiągnąć podejmując działanie naruszające te dobra i korzyść majątkowa, jaką w związku z tym działaniem, uzyskała lub spodziewała się uzyskać (por. wyrok Sąd Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2006 roku, I CSK 159/05, LEX nr 371773).

Biorąc pod uwagę, że powód jest jeszcze stosunkowo młodym mężczyzną, ostatecznie skazanym za przestępstwa umyślne uznać należy, że brak było podstaw do zasądzenia zadośćuczynienia za naruszenie jego godności poprzez minimalne obniżenie warunków osadzenia w Areszcie Śledczym w O..

Odnosząc się do kwestii winy (w rozumieniu art. 448 k.c.) to tę przesłankę odpowiedzialności pozwanego za niezapewnienie osadzonym warunków bytowych w jednostce penitencjarnej uplasować należy poza jednostkami organizacyjnymi, które bezpośrednio odpowiadały za warunki, w jakich powód odbywał karę. Jednostki te - pomimo nieodremontowanych wszystkich cel, nie mogły odmówić przyjęcia skazanego w celu odbycia kary pozbawienia wolności, a gospodarkę finansową prowadziły w oparciu o prawo budżetowe.

W działaniach tych jednostek trudno więc w ogóle mówić w kategoriach złej woli, a co dopiero jakimś stopniowaniu nasilenia tego zjawiska. Brak należytego dofinansowania więziennictwa w ocenie Sądu nie może być także uznany za przejaw złej woli ustawodawcy, którego świadomym działaniem byłoby stworzenie takich warunków odbywania kary, które same w sobie (przeludnienie, złe warunki sanitarne itp.) stanowiłyby dodatkową dolegliwość i represję dla osób skazanych, co stanowiłoby przejaw niehumanitarnej polityki penalnej państwa. Niedofinansowanie więziennictwa, tak jak wielu innych dziedzin publicznej działalności Państwa, w tym przede wszystkim działań podejmowanych na rzecz osób nie naruszających porządku prawnego (służba zdrowia, szkolnictwo, opieka społeczna) jest efektem wieloletnich zaszłości determinowanych poprzednimi warunkami ustrojowymi i odczuwalnymi jeszcze skutkami transformacji systemu społeczno - ekonomicznego. W takich zaś realiach zasądzenie na rzecz powoda zadośćuczynienia za naruszenie jego dóbr osobistych, które nie wynikało z celowego i nacechowanego złą wolą działania jakiegokolwiek podmiotu odpowiedzialnego za warunki odbywania kary, leżałoby w sprzeczności z powszechnym poczuciem sprawiedliwości, od czego nie można abstrahować przy orzekaniu o zadośćuczynieniu. Warunki, w jakich powód odbywał karę, co resztą zostało wynikało z zeznań przesłuchanych w sprawie świadków, były takie same, jak dla innych

więźniów, nie mogły być więc one formą jakiegokolwiek indywidualnej dyskryminacji. Warunki te były natomiast o takim standardzie, jaki na obecnym etapie możliwości finansowych Państwa można było zapewnić.

Sąd ocenił, że stopień nasilenia działań bezprawnych pozwanego nie był nadmierny i długotrwały. Sąd nie stracił przy tym z pola widzenia i tego, że pozwany naruszając dobra osobiste powoda nie zamierzał osiągnąć żadnego niegodziwego celu, czy jakiegokolwiek korzyści dla siebie. Przeciwnie, wykonywanie kary pozbawienia wolności w stosunku do niego realizował w interesie całego społeczeństwa. Warunki bytowe panujące w jednostkach penitencjarnych nie są wynikiem stosowania określonej polityki penitencjarnej i zamierzone przez pozwanego w celu szykany czy upodlenia skazanych, lecz spowodowane sytuacją finansową Państwa, która jak powszechnie wiadomo nie jest najlepsza, zważywszy choćby na roszczenia finansowe różnych grup zawodowych, czy społecznych. Gdy dodatkowo zważy się fakt, iż złe są warunki bytowe dzieci w domach dziecka, czy pacjentów niektórych ośrodków zdrowia – uznać należy, że żądanie powoda zadośćuczynienia i to w tak rażąco wysokiej kwocie (70.000 złotych) jest nadużyciem prawa podmiotowego, które nie zasługuje na ochronę prawną (art. 5 k.c.). Powód popełniając umyślne przestępstwo w warunkach recydywy winien liczyć się z pewnymi niedogodnościami wynikającymi z odbywania kary pozbawienia wolności. Winien liczyć się z tym, że w warunkach więzienia nie będzie mógł robić tego, co na wolności. Domaganie się tak wysokiej kwoty za osadzenie w złych warunkach, musi zostać ocenione jako chęć wzbogacenia się kosztem i tak niebogatego Państwa, które wypełnić musi wiele innych równie ważnych funkcji władczych.

Z tych wszystkich względów orzeczono jak w pkt I sentencji wyroku.

O kosztach procesu orzeczono na podstawie art. 102 k.p.c. biorąc pod uwagę trudną sytuację finansową powoda, która legła również u podstaw częściowego zwolnienia go od kosztów sądowych (pkt II wyroku).